

Підліткова наркоманія в Україні: соціальний та психологічний аспекти

В.М. Подолян

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

Підліткова наркоманія в Україні є серйозною проблемою, яка вимагає належної уваги й оцінки з боку сучасного суспільства. Своєчасна громадська реакція на цю проблему визначає методи її вирішення та способи профілактики підліткової наркоманії в Україні у подальшому.
Мета дослідження: визначення домінуючих психологічних і соціальних чинників, що спонукають підлітків до початку вживання наркотиків.

Матеріали та методи. Головний метод дослідження – метод аналізу, за допомогою якого було комплексно розглянуто та описано фактори, що підштовхують молодих людей до вживання наркотичних речовин, незважаючи на явну загрозу їхньому здоров'ю та життю.

Результати. Розглядаються питання соціальних та психологічних аспектів підліткової наркоманії, проблеми відносин в суспільстві та сім'ях, де підлітки починають вживати наркотичні речовини. Розкриваються типи сімейних відносин та характер внутрішньо-сімейних стосунків, внаслідок яких підлітки починають вживати наркотики. Визначаються основні соціальні та психологічні фактори, що штовхають сучасних молодих людей до вживання наркотичних засобів.

Заключення. Актуальність досліджуваної проблеми визначається небезпечною поширення наркоманії серед українських підлітків, недостатньою увагою батьків до цієї проблеми та відсутністю належної уваги до даного питання у більшості українських шкіл.

Ключові слова: сімейні відносини, підліток, соціальне середовище, наркотичні речовини, психологія стосунків, сім'я.

Adolescent drug addiction in Ukraine: social and psychological aspects

V.M. Podolian

Adolescent drug addiction in Ukraine is a serious problem that requires proper attention and evaluation from modern society. Timely public reaction to this issue determines the methods of its solution and ways to prevent adolescent drug addiction in Ukraine in the future.

The objective: of the paper is to identify the dominant psychological and social factors that motivate adolescents to start using drugs.

Materials and methods. The main research method is the method of analysis, which was used to comprehensively consider and describe the factors that push young people to use drugs, despite the obvious threat to their health and life.

Results. Authors consider issues of social and psychological aspects of adolescent drug addiction, problems of relations in society and families where adolescents begin to use drugs. The study covers the types of family relations and the nature of intra-family relations, in which adolescents start using drugs. The main social and psychological factors that push modern young people to take drugs are identified.

Conclusions. The urgency of the subject matter is determined by the danger of drug addiction among Ukrainian adolescents and the lack of attention paid by parents to the study of this problem and the lack of proper attention to this issue in most Ukrainian schools.

Keywords: family relations, teenager, social environment, drugs, psychology of relations, family.

Подростковая наркомания в Украине: социальный и психологический аспекты

В.Н. Подолян

Подростковая наркомания в Украине является серьезной проблемой, которая требует должного внимания и оценки со стороны современного общества. Своевременная общественная реакция на эту проблему определяет методы ее решения и способы профилактики подростковой наркомании в Украине в дальнейшем.

Цель исследования: определение доминирующих психологических и социальных факторов, побуждающих подростков к началу употребления наркотиков.

Материалы и методы. Главный метод исследования – метод анализа, с помощью которого были комплексно рассмотрены и описаны факторы, подталкивающие молодых людей к употреблению наркотических веществ, несмотря на явную угрозу их здоровью и жизни.

Результаты. Рассматриваются вопросы социальных и психологических аспектов подростковой наркомании, проблемы отношений в обществе и семьях, где подростки начинают употреблять наркотические вещества. Раскрываются типы семейных отношений и характер внутрисемейных отношений, вследствие которых подростки начинают употреблять наркотики. Определяются основные социальные и психологические факторы, толкающие современных молодых людей к употреблению наркотических средств.

Заключение. Актуальность исследуемой проблемы определяется опасностью распространения наркомании среди украинских подростков, недостаточным вниманием родителей к этой проблеме и отсутствием должного внимания к данному вопросу в большинстве украинских школ.

Ключевые слова: семейные отношения, подросток, социальная среда, наркотические вещества, психология отношений, семья.

Офіційна статистична інформація свідчить, що майже 90% українських наркоманів – люди віком до 25 років. При цьому в українському суспільстві простежується чітка тенденція щодо омолодження наркоманії. Вік першого вживання наркотиків сьогодні вважається на рівні 13–15 років [1], у деяких містах нашої країни – 9–12 років.

Спеціальні соціологічні дослідження засвідчили, що на початок вживання наркотиків молодих людей штовхають: інтерес, прагнення до отримання нових відчуттів, приклад друзів і авторитетних людей, а також пропаганда з телевізійних екранів. Останній фактор викликає особливу тривогу. На

сучасні засоби масової інформації в нашій країні активно рекламують алкоголь, нікотин, створюючи сучасним підліткам неправдиву систему цінностей.

Імовірність вживання наркотиків серед підлітків, які почали рано курити та вживати алкоголь, значно вище, ніж у тих, які цього не робили. Підлітки, що вживають наркотики, мають низку схожих рис характеру, які багато в чому визначають подальшу залежність, а саме: невпевненість в собі, труднощі з вибором майбутньої моделі поведінки, залежність від думки оточуючих.

Для підлітків, що вперше вживають наркотики, цей крок стає спробою вирватися зі звичного кола уявлень про себе і свої

можливостях. У подальшому єдиним середовищем, де наркомана приймають без докорів, агресії і відторгнення, й де він може хоч якось себе проявити – це середовище, в якому панує культура споживання наркотиків та інших психоактивних речовин [2].

На вибір підлітка вживати наркотики впливає низка соціальних факторів. Насамперед це криза, в якій опинилося сучасне українське (і не тільки) суспільство, пов'язана з глибокими суспільними змінами і руйнуванням звичного життєвого укладу. Колишні цінності виявилися зруйновані, а вироблення нових відбувається повільно і безладно [2]. У сформованих соціальних умовах підлітки нерідко надані самі собі і підпадають під вплив середовища, в якому опиняються. На жаль, батьки не завжди встигають вловити цей момент, будучи залучені в процес заробляння грошей з метою створення умов для виживання у світі.

Численні сучасні дослідники роблять спроби встановити додаткові чинники, що сприяють початку вживання наркотиків підлітками. При цьому формулюються різні думки. Деякі дослідники вважають, що причину треба шукати у впливі біологічних факторів на особистість, що формується, інші вважають, що справа в оточенні та чинниках зовнішнього середовища.

З точки зору педагогіки та психології, фактори, що обумовлюють початок вживання підлітками наркотичних речовин, можна умовно поділити на дві групи: соціальні аспекти та психологічні [3]. Зокрема, соціальні фактори зумовлені надмірною комерціалізацією сучасного суспільства, його криміналізацією та суттєвим погіршенням умов існування. Фактори психологічного характеру включають наступне: відсутність з боку сучасного суспільства належної уваги щодо проблем молоді, погані стосунки з батьками, особисті внутрішні проблеми [3]. Наслідками можуть стати гуртування сучасних підлітків біля одного чи декількох наркозалежних з метою відходу від існуючих проблем та обов'язків, намагання втекти від травмуючих ситуацій.

Істотну роль у цьому питанні відіграє відсутність цілісної інформаційної стратегії, здатної орієнтувати підростаюче покоління нашої країни на збереження свого здоров'я та працездатності як головного й невідмінного чинника власного життєвого благополуччя. Необдумане і легковажне поводження з наркотиками, фривольне висвітлення даної теми в окремих засобах масової інформації сприяють формуванню нездорового інтересу до споживання та споживачів, позитивного ставлення до них у багатьох сучасних українських підлітків.

Отже, на виникнення та розвиток підліткової наркоманії впливає ціле поєднання чинників соціально-психологічного характеру. Виявлення цих факторів, їхній аналіз та визначення заходів протидії відіграють істотне значення в питаннях боротьби з підлітковою наркоманією та профілактики її подальшого виникнення серед школярів нашої країни.

Мета дослідження: визначення домінуючих психологічних і соціальних чинників, що спонукають підлітків до початку вживання наркотиків.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У дослідженні проаналізовано психологічні та соціальні аспекти виникнення підліткової наркоманії. Встановлюються чинники, що впливають на початок вживання наркотиків сучасними підлітками, чітко встановлюється роль сім'ї в даному питанні, виявляються особливості внутрішньо-сімейних відносин, що впливають на вибір сучасними молодими людьми щодо вживання наркотиків.

Обрана методологія передбачає поєднання аналітичного і логічного методів дослідження проблем підліткової наркоманії з метою виявлення основних факторів, що впливають на розвиток процесу. Проводиться порівняльний аналіз дослідження авторів у рамках заявленої тематики, встановлюється суть їхньої системи поглядів на питання виникнення і розвитку підліткової наркоманії.

Дослідження в рамках розглянутого питання належним чином аналізуються та логічно структуруються. Виявляється загальна концепція в поглядах сучасних соціологів і психологів на питання соціальних і психологічних аспектів підліткової наркоманії. Факторів, що штовхають молодих людей на вживання наркотичних речовин, незважаючи на явну загрозу їхньому здоров'ю та життю, існує безліч. Для відповіді на питання щодо причини подібного явища потрібне проведення глибокого аналізу різних сфер життя суспільства з метою виявлення основних тенденцій, що чинять істотний вплив на досліджуване явище. Саме з метою виявлення основних аспектів, що впливають на рішення підлітків почати вживання наркотиків, був обраний метод логічного аналізу ситуації, соціального середовища, в якому опинилися сучасні молоді люди, та сили впливу цього середовища на їхню ще незрілу свідомість.

Слідом за логічним виявленням цих факторів відбувається аналіз глибини їхнього впливу на підлітків, оцінювання психологічного і соціального аспектів з точки зору обраної методології дослідження. Отже, методологія, яка використовується в рамках даної роботи, дає чітку і структуровану відповідь на питання щодо причини виникнення підліткової наркоманії в Україні та її основних соціальних і психологічних факторів, що впливають на дану ситуацію. З точки зору прикладної цінності даного дослідження, взята за основу методологія забезпечує чітке розуміння причин та наслідків підліткової наркоманії в контексті соціальних та психологічних аспектів сьогодення. З цих позицій дане дослідження буде мати суттєве прикладне значення для подальших розробок в області аналізу питань наркоманії в підлітковому середовищі.

Спираючись на отримані в рамках цієї статті результати, можна розробляти комплекс заходів щодо запобігання ситуації з появою і поширенням наркоманії в підлітковому середовищі. Розуміння причин та наслідків цього явища, основних соціальних і психологічних факторів, що впливають на дане негативне явище, допоможе вибрати методи у вихованні сучасного підростаючого покоління, що не допускають вживання наркотиків у жодному вигляді. Обрана методологія дослідження покликана сприяти максимальному якісному розкриттю теми дослідження та здатна стати базою для створення подальших наукових розробок в рамках даної тематики.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Дослідження питань, пов'язаних із соціальними та психологічними аспектами підліткової наркоманії, призвело до наступних результатів. Наркоманія є соціальною проблемою, що завдає чимало шкоди молоді. Вживання підлітками наркотиків веде до серйозних як психологічних, так і соціальних та медичних наслідків. До медичних проблем належить ризик передозування, зростання кількості спроб суїциду, порушення роботи серцево-судинної та інших систем організму, розвиток психічних захворювань.

За весь час незалежності України кількість неповнолітніх наркоманів зросла у 25 разів, загальна кількість розладів психіки серед підлітків внаслідок вживання наркотичних речовин зросла у 2,5–3 рази [4]. Наркотики вже давно стали складовою частиною молодіжної культури, поряд з курінням і вживанням алкоголю. В останні роки фіксують негативний резонанс внаслідок проникнення наркотиків з кримінального середовища в місця проведення масового дозвілля, а також у середні та середні спеціальні навчальні заклади.

Вкрай негативним аспектом є зниження середнього віку першого вживання наркотиків в Україні. Якщо раніше вітчизняні школярі вперше пробували наркотики у віці 13–15 років, то сьогодні все частіше доводиться мати справу з наркоманами, вік яких не перевищує 9 років [4]. Особливою тривою викликає збільшення наркоманів жіночої статі серед

підлітків, які вперше спробували наркотики. Згодом ці особи виявляються нездатними народити здорове покоління. Подібному стану речей сприяє низка факторів соціального і психологічного характеру.

До соціальних чинників, які впливають на поширення підліткової наркоманії в Україні, належать:

- падіння загального рівня життя в країні за останні 25–30 років;
- масове безробіття серед населення, відсутність життєвих перспектив у значної частини жителів країни;
- поширення серед населення епідемії СНІДу (кількість наркоманів серед інфікованих ВІЛ досягає 80%);
- зростання злочинності в сучасному українському суспільстві та пов'язана з цим доступність наркотичних речовин;
- байдужість сучасного українського суспільства до існуючої проблеми;
- відсутність державної програми профілактики поширення наркотиків серед підлітків, з обов'язковою постановкою на диспансерний облік нововиявлених наркоманів і наявністю у програмі середньої школи спеціальних уроків, на яких роз'яснюється суть проблеми та шляхи її вирішення.

До факторів психологічного характеру, який впливає на поширення підліткової наркоманії в Україні, належить:

- неувага батьків до цієї проблеми, відсутність у родині профілактичної роботи в напрямку заходу тенденції до вживання наркотиків підлітками;
- поганий мікроклімат в сім'ях підлітків-наркоманів, байдужість батьків до проблем дітей;
- алкоголізм батьків в сім'ях молодих наркоманів;
- приклад друзів, що почали вживати наркотики в молодому віці;
- бажання підлітків спробувати нових відчуттів;
- нездатність підлітків розібратися самостійно в питаннях шкоди, яку потенційно можуть принести наркотики їм та їхньому організму.

Як видно з наведеного вище, основні проблеми вживання підлітками наркотиків пов'язані з родинами, в яких ці діти ростуть та виховуються. Ці проблеми належать до розряду соціально-психологічних та можуть бути умовно розділені на дві великі категорії: ті, що пов'язані з положенням окремої сім'ї в контексті всього сучасного українського суспільства в цілому, та ті, що пов'язані виключно з внутрішньо-сімейною ситуацією та відносинами усередині конкретної родини.

Перша категорія пов'язана скоріше із загальною соціальною ситуацією, що склалася в сучасному українському суспільстві, і включає соціальні аспекти наступного характеру:

- відсутність економічної стабільності в суспільстві і впевненості у завтрашньому дні у великій кількості громадян;
- поширення безробіття;
- криміналізація сучасного суспільства та пов'язана з цим доступність наркотиків;
- відсутність належної уваги до проблем дітей з боку батьків, які змушені вирішувати питання вживання у сформованих важких економічних умовах.

Друга категорія включає в себе проблеми швидше психологічного характеру, що в цілому зводяться до наступних:

- почуття «непотрібності», що виникає у підлітків внаслідок неблагополуччя в їхніх сім'ях;
- зловживання алкоголем одного або обох батьків і, як наслідок – відсутність з їхнього боку належного поведінкового прикладу своїм дітям;
- відсутність у конкретних сім'ях профілактичних, роз'яснювальних заходів, спрямованих на запобігання та попередження вживання дітьми наркотичних речовин;
- руйнуючий та розкладаючий вплив зовнішнього середовища (засоби масової інформації, інтернет, вулиця).

Ситуація, що склалася, вимагає невідкладних заходів щодо її виправлення, причому важливе місце належить участі усіх членів сучасного українського суспільства у врегульованні існуючої проблеми. Найбільш оптимальним бачиться прийняття на державному рівні програми профілактичних заходів щодо запобігання поширенню наркотиків у підлітковому та молодіжному середовищі. Загалом положення подібної програми можуть бути зведені до наступного: усунення соціального підґрунтя виникнення досліджуваного негативного явища та профілактичні заходи, спрямовані на запобігання виникненню і поширенню підліткової наркоманії в сучасному українському суспільстві. Проблема виникнення й поширення наркоманії в підлітковому середовищі криється у недостатності уваги до даного явища з боку батьків, педагогічних колективів шкіл та навчальних закладів, в яких навчаються сучасні українські підлітки.

Як справедливо зазначає В.П. Ковальчук [4], «Сім'я має найважливіше значення в питаннях формування особистості підлітка. Однак в умовах негативних змін в українському суспільстві спостерігається істотне ослаблення ролі сім'ї у вихованні підлітків. Сьогодні їх виховують телебачення, інтернет та вулиця». Дозвілля сучасної молоді все більше зміщується в бік нічних клубів та дискотек, де найчастіше й відбувається перше знайомство підлітків з наркотиками [5].

Аналізуючи соціальний і психологічний аспекти раннього вживання підлітками наркотиків, можна виділити основні типи сімей, в яких потенційно можливе виникнення досліджуваного явища:

- неблагополучні сім'ї, в яких алкоголь вживають один або обоє батьків;
- безробітні;
- сім'ї, де не приділяють належної уваги проблемам дітей, їхньому розвитку та профілактики наркоманії.

Слід зазначити, що такий розподіл досить умовний. Відзначено чимало випадків початку вживання наркотиків у цілком щасливих сім'ях з працюючими батьками та стабільним, найчастіше досить високим рівнем доходу. Н.В. Власова [6], досліджуючи психологічні причини початку вживання підлітками наркотиків, зазначає, що до таких слід віднести «здатність наркотиків відводити від реальних проблем, протест проти нав'язуваних підліткам батьками вимог та норм, проблеми виховання в сім'ї, відсутність зв'язку між поколіннями, дисгармонія особистості самого підлітка».

A.V. Putintsev [7] у своїх дослідженнях наголошує на тому, що «кількість наркоманів серед молоді та підлітків неухильно зростає, оскільки наркоманія вже давно стала невід'ємним елементом сучасної молодіжної субкультури. Тому на перший план в низці соціально-педагогічних та психолого-педагогічної державних проблем висувається проблема профілактики підліткової наркоманії».

Схожої думки притримується Е.Е. Городова [8], досліджуючи проблеми наркотичної залежності в сучасному молодіжному середовищі: «Протягом низки років все більше підлітків долучаються до наркотиків, та кожен наркоман за своє коротке життя залучає до своєї середу 8–12 новачків. За останні п'ять років кількість наркоманів серед школярів й студентів збільшилася у 6–8 разів. Зростає кількість дітей, померлих від вживання наркотиків» [8].

Важливим аспектом досліджуваної проблеми є раннє прилучення сучасних школярів до алкоголю і нікотину [9–11]. На сьогодні середній вік підлітків-наркоманів у нашій країні, які вперше спробували на собі дію наркотиків, становить 12–14 років, в окремих випадках спостерігається зниження цього показника до 9 років [12, 13]. Крім того, як мінімум третина від загальної кількості підлітків-наркоманів – це особи жіночої статі. Це особливо небезпечно в зв'язку з тим, що згодом ця категорія молодих людей буде мати серйозні складності з продовженням

роду, аж до повної неможливості виносити й народити здорове потомство, що вкрай негативно позначиться в майбутньому на демографічній ситуації в країні в цілому [14, 15].

Згідно з дослідженнями, проведеними Т.Я. Кобринюк [16], середній вік хлопчиків і дівчаток, які вперше спробували нікотин, становить на сьогодні 12 і 11 років відповідно. Це при тому, що серед курців відсоток школярів хлопчиків та дівчаток, котрі пробували вживати наркотики, становив 36,5% і 34,6% відповідно [16]. Сухі статистичні дані тільки підкреслюють серйозність ситуації, наочно демонструючи необхідність термінового прийняття конкретних заходів щодо її благополучного вирішення.

Отже, підліткова наркоманія є серйозною небезпеккою для нашої держави, для здоров'я, життя та майбутнього її громадян. Своєчасне визначення причин і факторів, що впливають на її виникнення та розвиток, допоможе в подальшому правильно оцінювати ситуацію з поширенням проблеми та приймати своєчасні, дієві та адекватні заходи для успішного її вирішення. Соціальні та психологічні аспекти, що впливають на виникнення і розвиток підліткової наркоманії в Україні, вимагають подальшого, глибшого вивчення з метою усунення можливості їхнього виникнення та впливу на поширення наркоманії серед підлітків у нашій країні.

ВИСНОВКИ

Розглянуто питання, пов'язані із соціальними та психологічними аспектами наркоманії серед підлітків в Україні. Встановлено високий ступінь небезпеки підліткової наркоманії для сучасного українського суспільства. Насамперед,

небезпека наркоманії зумовлена значним зниженням середнього віку підлітків, що вперше приймають наркотичні речовини. Також в ході даного дослідження були зроблені висновки про істотну роль існуючих проблем у сучасних українських сім'ях, де діти починають рано вживати наркотики.

Усунення соціального підґрунтя виникнення підліткової наркоманії – питання складне, об'ємне та вимагає спеціального дослідження. Важливо впровадження системи профілактичних заходів щодо роз'яснення суті наркоманії та розкриття підліткам можливих наслідків вживання наркотиків для їхнього здоров'я та життя. Профілактичні бесіди можуть бути проведені паралельно як на заняттях у школах та інших навчальних закладах класними педагогами, так і самими батьками вдома.

У радянські часи існувала система внутрішньошкільних і районних/обласних змагань з різних видів спорту, масові кросові пробіги, в яких брали участь практично всі учні, за винятком звільнених від занять фізичною культурою за станом здоров'я. Корисним бачиться відродження подібної системи в сучасних українських умовах. Залучення до спорту та здорового способу життя вимагає багато вільного часу підлітка, витісняє наркотики й сприяє повному усунення їх з життя. Спільні зусилля сім'ї та школи на шляху приєднання учнівської молоді до спорту та здорового способу життя разом з проведенням пропагандистських, роз'яснювальних заходів про його користь та, відповідно, шкоду наркотиків, може й повинно стати вирішенням проблеми підліткової наркоманії, поворотом свідомості підлітків у бік власного розвитку в протипагу перспективі їхньої наркотичної деградації.

Відомості про автора

Подольян Володимир Миколайович – Кафедра медицини катастроф та військової медицини Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова, 21018, м. Вінниця, вул. Пирогова, 56. *E-mail: podolian5790@national-university.info*

Information about the author

Podolian Volodymyr M. – Department of Emergency and Military Medicine National Pirogov Memorial Medical University, 21018, Vinnytsya, 56 Pyrogov Str. *E-mail: podolian5790@national-university.info*

Сведения об авторе

Подольян Владимир Николаевич – Кафедра медицины катастроф и военной медицины Винницкого национального медицинского университета имени Н.И. Пирогова, 21018, г. Винница, ул. Пирогова, 56. *E-mail: podolian5790@national-university.info*

ПОСИЛАННЯ

1. Titova M.P. Family relationships and adolescent drug addiction: Sociological aspect. In: E.V. Grunt, A.V. Merenkov, & N.L. Antonova (Eds.), "Culture, personality, society in the modern world: Methodology, experience of empirical research": materials of the XXI International Conference in memory of prof. LN Kogan (pp. 1302-1313). Yekaterinburg: Ural Federal University named after the first President of Russia B.N. Yeltsin. 2018.
2. Berezin S.V., & Lisetsky K.S. Psychological bases of drug prevention in the family. Samara: Samara State University. 2001. 194 p.
3. Chomyak Y.I. Socio-psychological for the prevention of drug addiction among students. Ternopil: Ternopil National Economic University. 2013. 126 p.
4. Kovalchuk V.P. Drug addiction among minors as a social problem. Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. 2017;1:263-70.
5. Vyslova A.D. Psychological, pedagogical and social aspects of the formation and prevention of drug addiction in children and adolescents. Moscow: Lomonosov Moscow State University. 2001. 169 p.
6. Vlasova N.V. Psychological diagnosis and correction of adolescents' propensity to use drugs. Moscow: Russian State Social University. 2005. 171 p.
7. Putintsev A.V. Study of sustainability of teenagers to attaching of narcotic substances. Bulletin of Tambov University. Series: Humanities. 2014;12:26-133.
8. Gorodova E.E. Drug addiction among young people. Belgorod State University Scientific Bulletin: Philosophy, Sociology, Law. 2007;9(2):263-7.
9. Shteyn N.H. Psychological causes of drug addiction in adolescents. Problems of Extreme and Crisis Psychology. 2013;14:240-6.
10. Pridannikova O.M. The relevance of socio-pedagogical prevention of chemical dependence among adolescents. Collection of Scientific Works of the Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko. Series: Socio-Pedagogical. 2012;18:222-9.
11. Comer R. Reasons for taking narcotic drugs. Experiment and Innovation in School. 2011;6:17-24.
12. Zhilyaev A., Palacheva T. Narcotization as a social and psychological problem. Kazan Pedagogical Journal. 2010;2:123-33.
13. Svechnikov N.I., & Shcherbakova S.A. Problems caused by the spread of drugs among adolescents. Bulletin of the Penza State University. 2014;4(8):20-5.
14. Kozlovskiy A.V., Vinitskaya A.G., & Lelevich V.V. Modern reasons and conditions of adolescents' introduction to the consumption of psychoactive substances. Journal of the Grodno State Medical University. 2005;3:140-5.
15. Silnitskaya E.A. Problems of youth drug addiction: Medical and psychological approaches. Scientific Thought of the Caucasus. 2011;2:49-55.
16. Kobrinuk T.Ya. Medical and sociological research of narcological pathology of minors. Bulletin of Kuban State Medical University. 2006;2:55-7.

Стаття надійшла до редакції 24.02.2021. – Дата першого рішення 02.03.2021. – Стаття подана до друку 19.04.2021